

Seyran Səxavət dünyası

Seyran Səxavət XX əsrin 70-ci illərində ədəbiyyata gəlmiş gənclər arasında istedadı ilə dərhal diqqəti cəlb edənlərdəndi.

Onun yaradıcılıq dünyası bütövlükdə zəngin bir daxili aləmin, sistemli bədii təfəkkürün, dünyagörüşün güzgüsüdür və bu gün artıq cəsarətlə demək olar ki, Azərbaycan nəsrində ayrıca bir mərhələdir. Seyran Səxavət yaradıcılığı klassik Azərbaycan nəsi ilə çağdaş nəsr arasında etibarlı bir mənəvi körpüdür. O, Azərbaycan bədii nəsrinin çox məhsuldar yaradıcılarındanındır. Ədibin bənzərsiz fərdi üslubu, fərqli yazı tərzı, əsərlərində qaldırdığı problemlərin

aktualığı, yaradıcılığına məxsus dərin humanizm, fəlsəfilik, psixoloji dərinlik ilk qələm təcrübələrindən oxucuların və ədəbi-elmi ictimaiyyətin diqqətini cəlb etmişdir. Şair, nasir, publisist və dramaturq kimi geniş oxucu auditoriyası, rəğbəti və sevgisini qazanan Seyran Səxavətın çoxjanrlı və çoxşaxəli yaradıcılığını ədəbi tənqid diqqətlə izləyir.

Seyran Səxavət həyatın geniş sosial mənzərəsini deyil, onun insan mənəviyyatında doğurduğu konkret, retrospektiv cəhətlərini işıqlandırmış, nəsrin müxtəlif janrlarında cəmiyyətin tipik mövzularını, problemlərini, milli və ümumbəşəri məsələlərini, mürekkəb insan xarakterlərini rəngarəng boyalarla əks etdirmişdir.

Seyran Səxavət dilimizin gözəlliyini, zənginliyini özündə ehtiva edən, xalq ruhuna yaxın, Tanrının aliliyinə, insanın özünüdərkinə, mənəvi cəhətdən ka-

milləşməsinə həsr olunan, ümumbəşəri ideyalara söykənən, dərin məzmunlu, düşündürücü roman, povest və hekayələrin müəllifidir. O, sözə həssaslıq və ehtiramla yanaşan, Haqqı-Sözü yerində və zamanında deməyi bacaran cəsarətli qələm sahibidir.

Seyran Səxavət – Xanlarov Seyran Əsgər oğlu 1946-cı ildə Füzuli rayonunun Yağlıvənd kəndində ziyalı ailəsində dünyaya göz açmışdır. Orta məktəbi həmin kənddə bitirdikdən sonra 1964-1970-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universitetinin) şərqşünaslıq fakültəsində fars şöbəsində ali təhsil almışdır. Sovet ordusu sıralarında əsgəri xidmət zamanı SSRİ Müdafiə Nazirliyində tərcüməçi işləmişdir (1970-1972). Hərbi xidməti başa vurduqdan sonra “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti redaksiyasında xüsusi müxbir, ədəbi işçi kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1974-1976-cı illərdə göndərişlə İranda tərcüməçi işləmişdir. 1976-cı ildə Bakıya qayıdan yazıçı 1981-ci ilədək “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti redaksiyasında ədəbi işçi, 1981-1991-ci illərdə “Ulduz” jurnalı redaksiyasında nəsr şöbəsinin müdiri vəzifələrində çalışmışdır.

İlk bədii yazısı – “İki arzu” adlı şeiri 1962-ci ildə 16 yaşında ikən “Qızıl Araz” qəzetində çap olunan Seyran Səxavət şeir, hekayə və publisistik yazıları ilə bugünə qədər mətbuat səhifələrində müntəzəm çıxış edir. Şair, filologiya elmləri doktoru Qasım Qasımzadə hələ tələbəlik illərində 19 yaşlı gənc Seyranın istedadını yüksək qiymətləndirmiş, “Azərbaycan gəncləri” qəzetində o illər üçün dəbdə olan “Uğur olsun” yazısı ilə gənc şairə gələcək yaradıcılıq fəaliyyətinə xeyir-dua vermişdir. Seyrana “Səxavət” təxəllüsünü də elə həmin yazısında Qasım Qasımzadə vermişdir. Hələ ADU-nun şərqşünaslıq fakültəsinin V kursunda oxuyarkən, 1970-cu ildə gənc şairin “Adalar” adlı ilk şeirlər kitabı çap olunur və ədəbi ictimaiyyət tərəfindən böyük maraqla qarşılanır. 1977-ci ildə isə şairin “Mənim planetim” adlı ikinci şeirlər kitabı işıq üzünə görünür. Bu kitabları ədəbi tənqid və oxucular poeziyada yeni nəfəs, yeni söz kimi qarşılamışlar.

Çünki Seyran Səxavət bizə tanış predmetləri şeirə gətirəndə onları tamamilə yeni və fərqli rəqursda təqdim edirdi və onun orijinal bənzətmələri oxucu yaddaşında iz qoyurdu:

***Dənizdə yaşayar bütün ömrünü,
Öləndə sahilə ölər gəmilər.***

Və ya :

***İnsanlar anadan doğulubdular,
Yollar da insanın ayaqlarından.***

Yaxud:

***Quşlar tüklənsə, pərvazlanacaq,
Yollar “tüklənsə” ölür, deməli...***

“Gəmilər” və “Yollar, ayaqlar” şeirlərindən gətirdiyimiz bu nümunələr böyük ədəbiyyat yollarına addımlamaqda olan gənc Seyranın dərin və həssas müşahidə qabiliyyətindən və obrazlı təfəkküründən xəbər verirdi.

Seyranın 1970-ci ildə işıq üzünə görən “Adalar”, 1977-ci ildə nəşr olunan “Mənim planetim” kitablarında yer almış şeirlərin böyük əksəriyyətində gənc müəllif sevən qəlbinin pünhan duyğularını dilə gətirir, məhəbbətin ülviliyətindən, qüdsiyyətindən yazırdı. Sənətə şeirlə gələn, ilk qələm təcrübələrində bədii müşahidə və araşdırmalarını lirikanın, rübabi duyğu və hisslərin işığında aparan gənc müəllifin yaradıcılığında poeziya xətti nə qədər uğurlu alınsa da,

Seyran Səxavətin yaradıcılığının bənzərsizliyini üzə çıxaran məhz onun zəngin ədəbi ənənələrə söykənən nəsr yaradıcılığı olmuşdur.

Ədibin müasiri, çağdaş Azərbaycan poeziyasının görkəmli simalarından olan, əsərləri ilə çağdaş poeziyamıza yeni ruh, yeni nəfəs, bədii-fəlsəfi obrazlar sistemi gətirən Ramiz Rövşən Seyran Səxavət haqqında müsahibələrinin birində belə deyir: “Mən tam səmimiyyətlə deyirəm ki, Seyran mənim, Sabir Rüstəmxanlının və bir çox yaradıcı dostlarımızın, yaşadığımızın gözünü qorxudan bir şair idi. Amma xoşbəxtlikdən o, sonra şeirdən nəsrə keçdi. Bu barədə mən bir dəfə demişəm ki, şairlərin xoşbəxtliyindən, nasirlərin bədbəxtliyindən Seyran Səxavət şeirdən nəsrə keçdi”.

Müsahibələrinin birində yazıçıya sual verirlər: “Şeirdən nəsrə keçid sizin üçün çətin olmadı ki?” O zaman Seyran Səxavət bu suala çox orijinal bir cavab vermişdi: “Əgər mən inşaat mühəndisliyindən ayrılıb nəsr sahəsinə gəlmiş olsaydım, bu, əlbəttə, çətin olardı, amma indi niyə çətin olsun ki? Şeir də, nəsrin də, dramaturgiyanın da, publisistikanın da materialı, özülü sözdür. Bu baxımdan keçidlərdə təəccüblü bir şey yoxdur. Hansı sahədə özünü tapsan da, yenə tikinti materialın – xammalın söz olacaq. Buna görə də şeirdən nəsrə keçərkən mən heç bir çətinlik hiss etmədim. Mənim üçün şeirdən nəsrə keçmək şeir yazanda bir bənddən başqa bəndə keçmək kimi bir şeydi. 1970-ci ilə qədər şeir yazmışam. Amma əslinə qalanda, yaradıcılığa nəslə başlamışam. Çünki, şeir yazdığım zamanlarda çox yeniyetmə idim və bu yazdıqlarım yaradıcılıq deyildi. Sadəcə, ədəbiyyat aləmində vurnuxurdum...

...1975-ci ilə qədər heç nə yazmadım. Düşünürəm ki, bu müddət ərzində susmağımla da ədəbiyyata xidmət etmiş oldum. Gözəl ədəbi nümunə yarada bilmirsənsə, kənara çəkilmək də bir növ xidmətdir. Ürəyincə olmayan şeyləri yazıb çap etdirməkdənsə, susmağı bacarmaq özü də yazmaq qədər istedad istəyir”.

Müsahibədən də aydın olduğu kimi, Seyran Səxavət 1975-ci ildə nəsr yaradıcılığına qədəm qoymuş, İranda tərcüməçi işləyərkən “Hamı elə bilirdi” adlı ilk hekayəsini yazmış və nəşr olunmaq üçün Bakıya göndərmişdi. Hekayə “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin Üzeyir bəy Hacıbəyliyə həsr olunmuş yubiley nömrəsində çap olunmuşdu. Ramiz Rövşən bu hekayəyə yüksək qiymət verərək Seyran Səxavəti dünya şöhrətli Amerika yazıçısı Folknerlə müqayisə etmişdi. Seyran Səxavətin “Hamı elə bilirdi” adlı ilk hekayələr kitabı 1979-cu ildə çap olunmuşdu. Kitaba yazıçının “Hamı elə bilirdi”, “Çayçı Rəşid”, “Alça çiçəyi”, “Toy havası”, “Ət taxtası”, “Dəyirmanın boğazında”, “Paravozsürən” hekayələri və “Ağrı” povesti daxil edilmişdi. Bu əsərlər onlardakı obrazlar canlılığı və avtobioqrafik məzmunu ilə bu gün də diqqəti çəkməkdədir.

Xalq şairi, professor Bəxtiyar Vahabzadə Seyran Səxavətin yaradıcılığı ilə bağlı “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində “Oxudum, heyran oldum” adlı olduqca maraqlı bir resenziya yazmış, onun bir sıra əsərlərini təhlil süzgəcindən keçirmiş və yazıçının üslubi özünəməxsusluğu ilə bağlı maraqlı fikirlər söyləmişdir.

İlk yaradıcılıq axtarırlarının toplandığı “Hamı elə bilirdi”, “Yaz oğrusu” və digər kitablar bir daha göstərir ki, Seyran Səxavət öz gənclik illərindən əsl vətəndaş qayğıları ilə, daxili narahatlıqla yazır. Onun “Ət taxtası” və “Dəyirmanın boğazında” hekayələrində cəmiyyətimizdəki meşşan əhval-ruhiyyəli adamlar kəskin tənqid olunur.

Seyran Səxavətin hekayələrinin başlıca mövzusu insanın mənəvi-əxlaqi kamilləşməsi, ruhən təmizlənməsi, günahlarını və səhvlərini dərindən dərk

edib durulması, saflaşması prosesi ilə bağlıdır. Onun əsərləri dil, üslub baxımından orijinallığı ilə seçilir.

Seyran Səxavətin əsərlərini təhlil edərkən aydın hiss olunur ki, yazıcının mövqeyi Mirzə Ələkbər Sabirlə yaxından səsleşir. Böyük Sabir kimi Seyran Səxavət də məsələlərə münasibət bildirməkdə sərt və amansızdır. “Paravozsürən”, “Dəyirmanın boğazında” hekayələrində yazıçı Zülfəli, Bomba Saleh kimi obrazları danışdıraraq onların iç üzünü açır və tipi öz dili ilə ifşa edir.

Böyük Sabirlə başlayan tipi öz dili ilə ifşa etmək ənənəsini Seyran Səxavət öz əsərlərində uğurla davam etdirir. Sabir tərəqqiyə, milli oyanışa nail olmağın yolunu elmə və təhsilə yiyələnməkdə, özünüdərkətməkdə, dünya işlərindən baş çıxarmaqda görür. Buna görədir ki, M.Ə.Sabirin yaradıcılığında məktəbə, maarifə, elmə, təhsilə köhnəpərəst münasibətin sərt tənqidi mühüm yer tutur. Təəssüflər olsun ki, üstündən uzun illər keçməsinə baxmayaraq, elmsiz mühit, cəhəlet hələ də öz aktuallığını qoruyub-saxlamaqdadır. Seyran Səxavətin “Paravozsürən” hekayəsinin baş qəhrəmanı Zülfəli də Mirzə Ələkbər Sabirin satiralarının qəhrəmanları kimi məktəbi, maarifi lənətləyir, oxumuş adam görmək istəmir.

1987-ci ildə Seyran Səxavətin növbəti “Dar köynək” adlı nəsr kitabı işıq üzü görür. Bu kitaba yazıçı “Dar köynək” və “Gözü işığa düşmüş adam” povestlərini daxil etmişdi. Bu əsərlərdə də müəllifin əşyanı, faktı mənalandırmaq bacarığı diqqətdən yayınmır.

“Dar köynək” povestini çox sadə, bülür dil, bir qədər kinematoqrafik üslub – sadə həyat materialına uyğun, yatımlı ifadə tərzini fərqləndirir. Bu əsər doğum-ölüm qütbləşməsi üzərində qurulub və oxucunu ilkin və əbədi başlanğıclar barədə düşündürür. Bu iki qütbün arasında isə sonsuzluq problemi durur. Həyatın əbədi gəncliyi, onun özünüdəkərarı məsələsi Seyran Səxavətin yaratdığı ən gözəl obrazlardan biri olan Reyhanın simasında ümumiləşir. Cavan olsa da, xalq ruhunun bütün gözəlliyi, təmənnəsiz xeyirxahlığı və müdrikliliyi onun timsalında olduqca həssaslıqla öz bədii əksini tapır. Seyran Səxavətin yaratdığı Reyhan öz dövrünün ən gözəl qadın obrazlarından biridir.

Seyran Səxavətin dramaturgiya sahəsində də qələmi uğurlu olub. Bir neçə televiziya tamaşasının ssenari müəllifidir: “Paravozsürən” (1977), “Gün ağladılar” (1979), “Bir kisə kartof” (1981). O, “Qızıl teşt” povesti əsasında yazdığı eyniadlı pyesi 1988-ci ildə Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrında, “Büst” pyesi 1989-cu ildə Lənkəranda, “Qapıların o üzündə qalan dünya” pyesi 1990-cı ildə Füzulidə dövlət teatrlarında tamaşaya qoyulub.

Seyran Səxavətin əsərlərinin fəlsəfi-estetik istiqaməti Tanrının, həyatın və insanın dərkinə doğrudur. Müraciət etdiyi mövzudan asılı olmayaraq o, hər bir mövzuya çoxlarını düşündürən ümumbəşəri problemlər kontekstində baxır, həmin problemlərin bədii-obrazlı həllini axtarır və öz səmimi yazıçı sözünü deməyə çalışır.

Seyran Səxavət oxucunu, dinləyicini bütün məqamlarda gərgin saxlamağa qadir olan istedadlı nasirdir. Oxucu özünü həmin əsərlərdə hadisələrin içində zənn edir, yazıcının təhkiyəsi, demək olar ki, hiss olunmur. Onun bəhs etdiyi həyat hadisələri hər addımda yeni detallarla, yeni təəssürlərlə dolğunlaşır və bunların hamısı bizim üçün doğma və təbii səslənir.

S.Səxavət nəsr və dramaturgiyanın əlvan janrlarında mövcud cəmiyyətin tipik mövzularını, problemlərini, milli və bəşəri məsələlərini, mürəkkəb insan xarakterlərini özəl boyalarla əks etdirmiş və yazıçı istedadının poetik sirlərini canlandırmışdır.

Sənətkarın zəngin təxəyyülü, istedadı narahat dünyamızın sosial-siyasi problemlərini, milli həyatımızın mənəvi-psixoloji aspektlərini açıb göstərməyə imkan verir.

Yazıcının “Qızıl təşt”, “Daş evlər”, “Dar köynək”, “Palıd toxumu”, “Nekroloq”, “Yəhudi əlifbası”, “Bəhanə”, “Qaçhaq” və başqa əsərlərində mənəvi cəhətdən şikəst insanların və bunları doğuran obyektiv və subyektiv səbəblərin mahiyyəti, cəmiyyətdəki sosial haqsızlıq və ədalətsizliklərin ailələrə, talelərə gətirdiyi psixoloji-fəci ağrılar əks olunmuşdur.

S.Səxavət psixologizminin mahiyyəti müxtəlif obrazların düşdüyü vəziyyət, təsvir olunan hadisələrin təzadlarından, habelə, cəmiyyətin psixologiyasından doğur. S.Səxavətin psixologizmi doğma ana dili, adət-ənənə və sosial gerçəkliyin öz təbiətindən qidalanır.

Ədibin həssas müşahidə qabiliyyəti, zəngin erudisiyası və bədii təxəyyülü narahat dünyamızın sosial-siyasi problemlərini, milli həyatımızın mənəvi-psixoloji yönələrini açıb göstərməyə imkan verir.

S.Səxavətin ədəbi-bədii dili şirəli və axıcı, yazıçı təxəyyülü çox zəngin və həssas, tənqidi realizmi dərin və əhatəli, üslub vasitələri əlvan və yetərlidir.

Seyran Səxavət mənsub olduğu xalqın, dövlətin əxlaq və mənəviyyatını həmişə sağlam ruhlu, köklü, rişəli görmək istəyir. Bu baxımdan ədibin bədii yaradıcılığının mənəvi-əxlaqi, sosial-siyasi və tərbiyəvi əhəmiyyəti çox güclüdür.

Sözünü, zamanını, vaxtını dəyərləndirməyi bacaran Seyran Səxavət pəhinə düşən ömrü şərəflə yaşayır. O, tutduğu yoldan, əqidəsindən, məsləyindən dönmədən həmişə haqqın tərəfindədir. O, şərəfini, ləyaqətini, heysiyyətini ayaqlar altına atan, məddahlığı özünə peşə edən insanlara niffətini gizlətmir.

Zamanın nəbzini tutmayan, mənsub olduğu xalqın dərdlərini dilə gətirməyən, onun sosial-mənəvi problemlərini bədii həqiqətə çevirməyən ədəbiyyat böyük ədəbiyyat sayıla bilməz. Bu mənada, Seyran Səxavət Azərbaycan cəmiyyətini narahat edən gerçəklikdən doğan problemləri özündə əks etdirən, oxucunu düşündürən və doğru yola yönəldən, dərin mənə qatlarına malik qiymətli əsərlər müəllifi kimi tanınmışdır.

İstedad həm də gerçəyi deyə bilməkdir. İstedad o vaxt böyük olur ki, cəsarətə söykənsin. İnsan o zaman şəxsiyyət olur ki, özünü xırdalamasın. Siz bunu bacardınız, ustad.

Yaxşı ki Varsınız!

Həmişə Var olun! Sizi ürəkdən təbrik edirəm. Müzəffər Ordumuz bizə Qarabağ boyda bir dünya bəxş edib. Adama bundan daha böyük ərməğan nə ola bilər?! Azad Qarabağınız mübarək! Ata yurduna qayıdışınız mübarək!

Xəyalə ZƏRRABQIZI